

Tündérvár és katakomba

A kisebbségi magyarok kétnyelvűségének jellemzői¹

A kétnyelvűség az emberiség nagy része számára természetes állapot. Nyelvészeti, lélektani, szociológiai következményei jelentős részben azon múlnak, hogy az adott kétnyelvűség milyen típusú; milyenek az erőviszonyok a két nyelv, illetve az őket támogató politikai, gazdasági és kulturális erők között. A kisebbségi magyarok kétnyelvűsége túlnyomórészt egyoldalú kétnyelvűség – tehát az államnyelv beszélői nem tanulják meg a kisebbség nyelvét. [...] Az egyoldalú kétnyelvűség mindig kényszerhelyzet következménye: a nyelvi kisebbség gyermekeire a környezet és a család is erőt nyomást gyakorol, hogy kétnyelvűvé váljanak. Ha csak a család nyelvét sajátítanak el, erősen beszűkülnek tanulási és munkavállalási lehetőségeik. Ha csak az államnyelvet, az a szülőktől és szűkebb környezettől való elidegenedésüket vonná maga után. Ha egyik nyelvüket sem tanulják meg anyanyelvi szinten, a hátrányok meghatározódnak.

Kétnyelvűség esetén a legfontosabb vízválasztó, hogy hozzáadó vagy felcserélő kétnyelvűségi helyzetről van-e szó, azaz, a másodnyelv megtanulása az anyanyelv megtartása mellett vagy annak kiszorításával megy végbe. [...] A szomszéd államok a felcserélő kétnyelvűség érdekében gyakorolnak igen erős nyomást – nem eredménytelenül – a magyar kisebbségekre.

A kétnyelvű beszélő ritkán beszéli mindkét nyelvét egyformán (azaz ritka a balansz-kétnyelvűség); gyakoribb az egyik nyelv magasabb szintű ismerete, dominanciája. Mint Göncz Lajos (1995), Lanstyák István – Szabó Mihály Gizella (1997), Lanstyák István (2000, 51–90), Sándor Anna (1998) és mások kutatásai megmutatták, az államnyelven való iskoláztatás az államnyelv dominanciájához vezet (de számtalan egyéb tényező is elősegítheti a dominanciaváltást, például a vegyes házasság, a szórványhelyzet – például a lakótelepi lét –, az anyanyelv kiszorulása a munkahelyről, a közéletből és közösségi életből, a szomszédosági kapcsolatokból). A dominanciaváltás az anyanyelv elvesztéséhez, majd a magyar identitás feladásához vezető út első stációja. [...]

A kétnyelvűségi helyzet többféle következménnyel jár a magyarok anyanyevtudására, anyanyelvi állapotára nézve. A következmények egy része látványos, de valójában értelmetlen, felszíni, ún. kontaktusjelenség. Mint a világ számos pontján régóta folyó kétnyelvűség-kutatások eredményeiből megállapítható, kétnyelvű beszélők esetében a két nyelv bizonyos fokú interferenciája, a két

---

¹ Az adatokat É. Kiss Katalin: *Anyanyelvünk állapotáról* c. könyvéből idézzük (Budapest, Osiris Kiadó, 2004. 96–99.) A jegyzetek közlésétől helyszűke miatt eltekintünk. (Szerk.)

nyelv közötti szó- és kifejezéskölcsönzések, sőt grammatikai és fonetikai kölcsönhatások elkerülhetetlenek. A szomszédos országok nyelvművelői erőiket gyakran az efféle szlovakizmusok, romanizmusok kigyomlálására összpontosítják – pedig valójában ezek lényegtelen apróságok. Annak a kétnyelvűségi helyzetnek, melyben a szomszéd országok magyarság él, sokkal súlyosabb, veszélyesebb – bár a felszínen nem mindig szembetűnő – következményei is vannak. E következmények, melyek a magyar nyelvhasználat visszaszorításából fakadnak, a magyardomináns kétnyelvű beszélők dominanciaváltásához vezetnek.

Abban a kisebbségi egyoldalú kétnyelvűségben, melyben a határon túli magyarság él, a magyar nyelv csak korlátozott szerepet játszhat. A magyar a családi élet nyelve – feltéve, ha nem vegyes házasságról van szó –, valamint az imádságé. A magyar nyelvet a közelmúltig nem használhatták a közigazgatásban, a hivatalokban [...] és a magyar tömböket kivéve nem használhatják a mindennapi ügyintézésben, bankban, postán, vásárláskor, orvosnál sem. A kisebbségi magyarság nagy része munkahelyén nem magyarul beszél. Az iskolába járók negyedharmada államnyelven tanul, és még a magyarul tanulók is államnyelven tanulnak egyes szaktantárgyakat. A családi életbe visszaszorított magyar nyelvet tehát nem használják sem hivatalos funkciókban, formális alkalmakkor, sem szakmai vagy tudományos kommunikáció céljaira. Így a magyar nyelv bizonyos változatai, stílusrétegei: elsősorban az emelkedett, formális változatok és a szaknyelvek jóformán ismeretlenek a kisebbségi beszélők számára [...]. A tipikus kisebbségi beszélő anyanyelvének változatai közül csak saját anyanyelvjárását ismeri. Formális helyzetekben, továbbá szakmai és tudományos nyelvként a kisebbségi beszélők nagy többsége másodnyelvét, az államnyelvet használja. Ha anyanyelven részesült magasabb iskolázottságban, akkor anyanyelvjárása mellett a művelt köznyelvet, pontosabban annak regionális változatát is elsajátítja – azonban ez esetben is hiányoznak az anyanyelvjárás és a formális magyar nyelv között átmenetet képező közbülső változatok.

Minél kevesebb változatát ismeri egy iskolázott magyar beszélő anyanyelvének, annál gyakrabban érzi anyanyevli kompetenciájának hiányos voltát, s annál szívesebben fordul másodnyelvéhez, ha abban birtokolja a kívánt nyelvi eszközöket. S minél nagyobb teret nyer nyelvhasználatában a másodnyelv, s minél inkább visszaszotul az anyanyelv, annál nagyobb a dominanciaváltás s végül a nyelvvesztés veszélye.

A Biblia a magyar irodalomban

Reményik Sándor

Az eddig kiadatlan „Hontalan versek”-ből

Istenem, nem kérek tőled nagyot.
Vagy talán a legnagyobbat kérem:
Add vissza a fakóságok színét,
Bár egy virágot lássak úgy, mint régen.
Bár egy arcot, bár egy mozdulatot
Lássak olyan igazán ismerősnek,
Hogy bennük percnyi otthonom legyen.
Én Istenem, ha elvetted reményem:
Az emlékeimben maradj velem!
És add, hogy fájjon igazán a fájás
És legyen igaz öröm az öröm –
És el ne borítson élő halottként
A közöny, ez a szürke vízözön.
És tégy kezembe néha egy kezet
Úgy, hogy érezzem tiszta melegét.
És legyen nekem sok kicsi dologban
A Te kegyelmed örökké elég.

Befejező részlet
a *Hontalan versek* című versciklusból

Reményik Sándor 55 évvel ezelőtt, 1941. október 24-én halt meg.

Reményik verseinek parázsló fényében rácsodálkozunk arra a költőre, aki látta és feismerte a világ Világosságának ragyogását, s ennél a fénynél őszintén vallott sok küzdelemről, esett emberségről, erőtlen hitről. Hol megiramlón, hol botladozva s roskadón, de vitte a lángot, s továbbadta.

Koren Emil